

HLAVNÍ VIROVÉ CHOROBY BRAMBORU V ČR

Ing. Petr Dědič, CSc.

VÝZKUMNÝ ÚSTAV BRAMBORÁŘSKÝ HAVLÍČKŮV BROD, s.r.o.
PORADENSKÝ SVAZ BRAMBORÁŘSKÝ KROUŽEK

Hlavní virové choroby bramboru v ČR

Ing. Petr Dědič, CSc.

Viry a jimi vyvolané choroby na bramborách jsou u nás z praktického hlediska tradičně děleny na těžké a lehké, odrážející jak jejich vliv na výnosovou depresi hlíz, tak z části i sílu vizuálních příznaků onemocnění na rostlinách. Mezi těžké jsou zahrnuty choroby vyvolané virem svinutky bramboru (PLRV), virem Y bramboru (PVY) a virem A bramboru (PVA). K lehkým jsou řazeny infekce způsobené virem M bramboru (PVM), virem X bramboru (PVX) a v poslední době též z části virem S bramboru (PVS.) V rámci certifikace sadby je podle tohoto rozdělení hodnocen výskyt virových chorob jak na poli, tak v posklizňových skleníkových zkouškách po laboratorních testech ELISA.

Znalost příznaků onemocnění po infekci jednotlivými viry a jejich odlišení od možných abiotických příčin, umožní nezbytnou eliminaci zdrojů infekce v množitelských porostech za vegetace při negativních výběrech a tím vytvoří předpoklad pro úspěšné uznávací řízení.

VIROVÁ SVINUTKA BRAMBORU (Potato leafroll Luteovirus)

ROD

Luteovirus, isometrické partikule 24 nm, téměř výlučně ve floémových buňkách. Infekce brambor virem Západní žloutenky řepy (BWYV) není doložena. Génom viru je značně konzervativní. Jedna molekula lineární jednovláknité +RNA s celkovou délkou 5,88–5,99 kb kóduje 6 bílkovin.

ČELEĎ

Luteoviridae.

SYNONYMA

Potato leaf roll virus, Potato leafroll virus, Tomato yellow top virus.

ZKRATKA

PLRV, TYTV.

PŘÍZNAKY

Primární infekce může vyvolávat žloutnutí vrcholových listů, jejich svinování a vzpřímený růst. Při pozdní infekci se příznaky nemusí vytvářet. Sekundární symptomy jsou zakrsávání rostlin, svinování zvláště spodních, kožovitých listů vzhůru. Horní listy mohou být světlejší, u některých odrůd dochází též k jejich červenému až purpurovému zbarvení. Některé odrůdy (v USA) rovněž vytváří v dužnině hlíz síťové nekrózy. U druhů *S. andigenum* dochází k zakrsávání rostlin a žloutnutí listů bez jejich svinování (enanismo amarillo). U odrůd s gény extrémní intolerance dochází po

Počátek svinování listků rostlin bramboru infikovaných PLRV

Barevné změny svinujících se listků u některých odrůd po infekci PLRV

Svinování a kožovitý charakter spodních listků

infekci k potlačení klíčivosti přesadeb, sekundárně infikované rostliny mohou reagovat těžkou formou nekrotické kadeřavosti a zakrslostí.

VÝZNAM

Značná redukce výnosu (až 90% u infikovaných rostlin), též znehodnocení kvality (nekrotické hlízy).

PŘENOS

Infikovanou sadbou, za vegetace persistentní cirkulativní přenos mšicemi zvláště *M. persicae*.

DIAGNÓZA

- **Vizuální** – dle příznaků na rostlinách.
- **Indikátorové rostliny** (*Physalis*, *Datura*, citlivé linie *S. tuberosum*), pomocí roubování nebo mšicemi.
- **ELISA.**
- **Molekulární hybridizace, RT-PCR.**

HOSTITELÉ

Úzký okruh (*Solanum spp.*, *Ullucus tuberosus*, *Datura stramonium*, *Capsella bursa-pastoris*, *Gomphrena globosa*, *Montia perfoliata*).

ROZŠÍŘENÍ

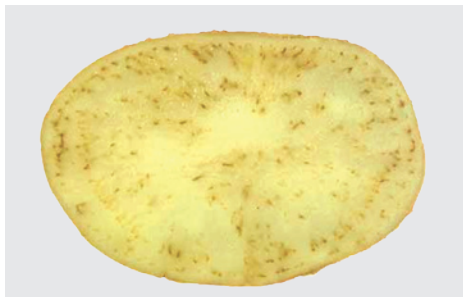
Celosvětové

Příznaky sekundární infekce PLRV na rostlině

Silné příznaky virové svinutky na rostlině bramboru

Vnitřní síťové nekrózy hlíz po infekci PLRV u některých odrůd (USA)

Y-VIRÓZA BRAMBORU (Nekrotická mozaika, Potato virus Y)

ROD

Potyvirus, vláknité, ohebné partikule 740 × 11 nm. Kmenové skupiny C, O, N na základě reakce *Nicotina ssp.* a *Phy-salis ssp.* Dále kmenová skupina Z. Génom viru tvoří jedna molekula li-neární jednovláknité +RNA o celkové délce do 12 kb, kódujících 10 bílkovin. Prokázána odlišnost nukleotidových sekvencí izolátů jednotlivých skupin a vznik rekombinací. Současná klasifi-kace odlišuje devět variant PVY.

ČELEĎ

Potyviridae.

SYNONYMA

Potato leaf-drop streak, Potato Y po-tyvirus.

ZKRATKA

PVY.

PŘÍZNAKY

Symptomy zahrnují mírnou a těžkou mozaiku, kadeřavost a zakrslost, opa-dávání listů (leaf drop streak) a těž-ké systémové nekrózy. Izoláty PVY-N obvykle vyvolávají slabší příznaky na listech. Izoláty PVY-N-NTN mo-hou vyvolat u citlivých odrůd bram-bor těžké povrchové nekrózy hlíz (potato tuber necrotic ringspot dise-ase – PTNRD). Izoláty PVY-N-Wi jsou sérotypově odlišné a příznaky infek-ce na listech bramboru bývají mno-hem mírnější. Odrůdy bramboru se

Slabé mozaikové příznaky na listech bramboru infikovaných PVY

Silná mozaika listů bramboru infikovaných PVY

Nekrózy stonků a listů, zakrslost a odumírání infikovaných rostlin bramboru

výrazně liší v úrovni jejich rezistence i tolerance k PVY i jeho kmenům a variantám.

VÝZNAM

Redukce výnosu hlíz 10–80 % u infikovaných rostlin, zesílení v kombinaci s dalšími viry, znehodnocení kvality (nekrotické hlízy).

PŘENOS

Infikovaná sadba, nepersistentní přenos velkým počtem druhů mšic, mechanický přenos.

DIAGNÓZA

- **Vizuální** – s obtížemi u některých izolátů a odrůd bramboru.
- **Indikátorové rostliny**, (*Solanum demissum*, *S. brachycarpum*, *Nicotina ssp.*, *Physalis ssp.*).
- **ELISA**, (též instantní Laterální imunodifuzní test pro odlišení a detekci slabě reagujících rostlin na poli).
- **Molekulární hybridizace, RT-PCR.**

HOSTITELÉ

Široký okruh zahrnujících 9 čeledí, včetně významných plodin jako paprika, tabák, rajče, některé okrasné rostliny a plevele.

ROZŠÍŘENÍ

Celosvětové, v současné době v mnoha zemích epidemie rekombinantních izolátů.

Nekrózy žilek lístků (čárkovitost)

Nekrózy na hlízách (PTNRD – nekrotická kroužkovitost hlíz) citlivých odrůd po infekci PVY

Příznaky nekrotické kroužkovitosti (PTNRD) na povrchu a na řezu hlíz

A-VIRÓZA BRAMBORU (Mírná mozaika, Potato virus A)

ROD

Potyvirus, vláknité, ohebné partikule 730×11 nm. Prokázány odlišné kmenové skupiny podle reakce indikátorových rostlin a přecitlivělostní odpovědi bramboru. Génom tvoří jedna molekula lineární jednovláknité +RNA. Celková délka génomu do 9,6 kb, kódujících 10 bílkovin.

ČELEĎ

Potyviridae.

SYNONYMA

Potato A potyvirus.

ZKRATKA

PVA.

PŘÍZNAKY

V závislosti na odrůdě bramboru mírná mozaika, zhrubnutí povrchu listu, zvlnění okrajů listů, nebo zcela bez vizuálních příznaků.

VÝZNAM

PVA se vyskytuje v důsledku časté rezistence odrůd založené na přecitlivělosti méně často nežli PVY. Redukce výnosu hlíz u infikovaných rostlin i přes mírné příznaky na rostlinách může dosáhnout až 40%. Zesílení v kombinaci s dalšími viry.

PŘENOS

Infikovaná sadba, nepersistentní přenos velkým počtem druhů mšic, mechanický přenos (obtížně).

DIAGNÓZA

- **Vizuální** (problematická).
- **Indikátorové rostliny**, (*Solanum demissum*, *Nicotina ssp.*).
- **ELISA**.
- **Molekulární hybridizace, RT-PCR**.

HOSTITELÉ

Úzký okruh zahrnující převážně čeled *Solaneceae*.

ROZŠÍŘENÍ

Celosvětové (u některých odrůd).

Slabá mozaika listů bramboru infikovaných PVA

Zvlnění lístků a slabá mozaika

M-VIRÓZA BRAMBORU (Lžicovitá mozaika, Potato virus M)

ROD

Carlavirus, vláknité, mírně zakřivené částice 650×12 nm. Celková délka genomu je 8,5 kb, lineární jednovláknité +RNA, kódujících 6 bílkovin. Prokázána existence sérologicky odlišných kmenů.

ČELEĎ

Carlaviridae.

SYNONYMA

Potato interveinal mosaic virus, potato leaf rolling mosaic virus, potato paracrinkle virus, potato virus E, potato virus K.

ZKRATKA

PVM.

PŘÍZNAKY

Často bezpříznakové infekce, může vyvolávat i mozaiku, skvrnitost, kadeřavění a lžicovité svinování listů (paracrinkle) i zkracování řapíku listů a výhonků. Intenzita tvorby příznaků závisí na izolátu viru a odrůdě bramboru.

Slabé lžicovité deformace a mozaika listů rostlin infikovaných PVM

VÝZNAM

Redukce výnosu hlíz u infikovaných rostlin je obvykle do 30%. Častěji se vyskytuje ve východní Evropě.

PŘENOS

Infikovaná sadba, nepersistentní přenos mšicemi a mechanický přenos.

DIAGNÓZA

- **Vizuální** (problematická).
- **Indikátorové rostliny**, (*Datura metel*, *Nicotiana debneyi*, *Phaseolus vulgaris*).
- **ELISA**.
- **Molekulární hybridizace, RT-PCR**.

HOSTITELÉ

Úzký okruh zahrnující převážně čeleď *Solanaceae*, druhy rodu *Solanum*.

ROZŠÍŘENÍ

Celosvětově, méně v jižní Americe.

Zakrsávání, mozaika a deformace listů rostlin citlivých odrůd infikovaných PVM

X-VIRÓZA BRAMBORU (Mozaika bramboru, Potato virus X)

ROD

Potexvirus, vláknité částice 515 × 13 nm. Prokázány 4 kmenové skupiny izolátů, lišících se virulencí na genotypech bramboru s geny rezistence Nx a Nb. Izoláty patotypu HB (Bolívie) a MS (Argentina) překonávají gen extrémní rezistence Rx. Genom viru tvoří lineární jednovláknitá +RNA o celkové délce 8,1 kb, kódujících 6 bílkovin. Sérotypy O a A lze rozlišit pomocí monoklonálních protilátek a molekulárními sondami.

SYNONYMA

Potato X potexvirus.

ZKRATKA

PVX.

PŘÍZNAKY

Většinou mírná ale též těžká (rugózní) mozaika na listech, silné kmeny mohou u některých odrůd bramboru vyvolat i nekrózu hlíz.

Mozaika lístků rostlin bramboru infikovaných PVX

VÝZNAM

Redukce výnosu hlíz u infikovaných rostlin obvykle nepřesahuje 15–20%. Směsné infekce s dalšími viry mohou způsobit vysoké ztráty.

PŘENOS

Infikovaná sadba, mechanický přenos různými způsoby.

DIAGNÓZA

- **Vizuální** (většinou problematická).
- **Indikátorové rostliny**, (*Nicotiana spp.*, *Gomphrena globosa*).
- **ELISA**.
- **Molekulární hybridizace, RT-PCR**.

HOSTITELÉ

Úzký přirozený okruh zahrnující převážně čeleď *Solanaceae*.

ROZŠÍŘENÍ

Celosvětové rozšíření sérotypu O, v jižní Americe též sérotyp A, zahrnující izoláty CP a HB.

Žilková mozaika lístků infikovaných PVX

S-VIRÓZA BRAMBORU (Potato virus S)

ROD

Carlavirus, vláknité, mírně zakřivené částice 660 × 12 nm. Jsou rozlišovány dvě kmenové skupiny PVS-O a PVS-A založené na systémové a lokální infekci *Chenopodium spp.* Génom tvoří lineární jednovláknitá +RNA o celkové délce 8,5 kb, kódujících 6 bílkovin.

SYNONYMA

Potato *S carlavirus*.

ZKRATKA

PVS.

PŘÍZNAKY

PVS je u většiny odrůd bezpříznakový, příležitostně se vyskytují mírné, tendenční příznaky na listech ve formě jejich zhrubnutí, prohloubení žilek, případně bronzovitost. U izolátů PVS-A byly pozorovány poněkud silnější příznaky.

VÝZNAM

U brambor nejčastěji se vyskytující virus, redukce výnosu hlíz je obvykle

nízká, u infikovaných rostlin dosahuje 10–20%. Kombinované infekce mají vyšší výnosové deprese.

PŘENOS

Infikovaná sadba, nepersistentní přenos mšicemi a mechanický přenos.

DIAGNÓZA

- **Vizuální** (velmi problematická).
- **Indikátorové rostliny**, (*Chenopodium spp.*, *Nicotiana debneyi*, *Nicotiana occidentalis*, *Lycopersicum esculentum* – některé odrůdy).
- **ELISA**.
- **Molekulární hybridizace, RT-PCR**.

HOSTITELÉ

Úzký okruh zahrnující převážně druhy rodu *Solanum*.

ROZŠÍŘENÍ

PVS-O celosvětové, PVS-A méně častý, nicméně prokázán v řadě zemí.

Slabé mozaikové příznaky na listech rostliny bramboru infikované PVS

Prosvětlování žilek listů a slabá mozaika po infekci PVS

MOP-TOP VIRÓZA BRAMBORU (Potato mop-top virus)

ROD

Furovirus, tyčinkovité, fragilní partikule dvou převládajících délek 100 až 150 nm a 250–300 nm, šířka 18 až 20 nm. Génom viru tvoří tři molekuly lineární jednovláknité +RNA. Celková délka génomu je 11,9 kb, kódujících 8 bílkovin.

SYNONYMA

Potato mop-top furovirus.

ZKRATKA

PMTV.

PŘÍZNAKY

Primární infekce u citlivých odrůd vyvolává mírně vystouplé linie, kroužky nebo hnědé obloučky a linie v dužniny hlíz (spraing). Sekundárně infikované hlízy mohou též vytvářet trhliny a deformace hlíz. Nejčastější symptomy na sekundárně infikovaných rostlinách jsou žlutá skvrnitost a strakatost (zvláště na spodních listech), chlorotické útvary ve tvaru písmena V (chevrons) na lístcích a silná zakrslost stonků (mop-top). Tyto příznaky jsou snadno zaměnitelné se symptomy infekce virem mozaiky vojtěšky (AMV), virem aukubové mozaiky bramboru (PAMV), tobacco rattle virem (TRV) a virem černé kroužkovitosti rajčat (TBRV).

VÝZNAM

Infekce může značně zhoršit kvalitu hlíz citlivých odrůd. U sekundárně

Primární infekce hlíz bramboru PMTV z půdy

Sekundární infekce PMTV na rostlinách bramboru

Detail příznaků infekce PMTV na listech citlivé odrůdy bramboru

infikovaných rostlin může dojít k výraznému snížení výnosu, virus je však translokován pouze do části hlíz.

PŘENOS

V půdě žijícími zoosporami houby *Spongospora subterranea*. Virem infikovaná houba vytváří vytrvalé spóry (cystosori), které mohou být v půdě infekční po řadu let. Přenos infikovanými hlízkami je však často nižší nežli 50%, mechanický přenos je velmi obtížný.

DIAGNÓZA

- **Vizuální** – je velmi problematická u většiny odrůd bramboru
- **Indikátorové rostliny** (*Chenopodium spp.*, *Nicotiana benthamiana*, *N. debneyi*, *N. tabacum*), lze je využít jako lapací (bait) rostliny.
- **ELISA** (nerovnoměrná lokalizace a částečná translokace viru v rostlině!).
- **Molekulární hybridizace, RT-PCR.**

HOSTITELÉ

Úzký okruh (*Solanum spp.*).

ROZŠÍŘENÍ

Celosvětové, převážně však v chladnějších a vlhčích oblastech.

Příznaky infekce PMTV na povrchu a na řezu hlíz

Nekrózy v dužnině hlíz infikovaných PMTV

Znehodnocení kvality výrobků (lupínků) připravených z infikovaných hlíz

TOBACCO RATTLE VIRUS NA BRAMBORU (Tobacco rattle virus)

ROD

Tobavirus, tyčinkovité, neohebné partikule dvou převládajících délek 190 nm a 50–115×22 nm. Normální částice-vytvářející izoláty (M-typ) mají genomovou RNA 1 a RNA 2, jsou snadno přenášeny šťávou a nematody na testovací rostliny. Ostatní izoláty (NM-typ) mají pouze jeden druh RNA (RNA-1), nevytváří částice, jsou obtížně přenosné inokulací šťávy a nejsou přenosné nematody. Genom viru tvoří dvě molekuly lineární jednovláknité +RNA. Celková délka genomu je 12 kb, kódujících 5 bílkovin.

SYNONYMA

Tobacco rattle tobavirus, Virus nekrotické kadeřavosti tabáku.

ZKRATKA

TRV.

PŘÍZNAKY

Na infikovaných půdách jsou u brambor pozorovány tři kategorie příznaků.

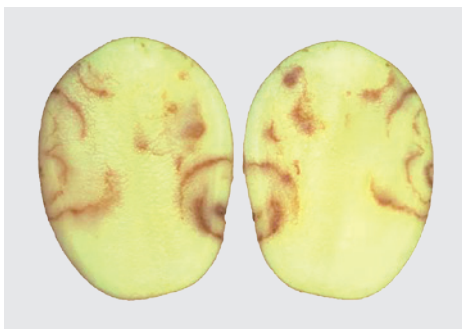
1. Na určitém podílu hlíz se vytváří nekrózy v dužnině (spraing) a virus lze izolovat (nejčastěji NM-typ). Rostliny vypěstované z těchto hlíz bývají deformované, zakrslé a skvrnité. Příznaky jsou typicky omezeny na jeden nebo několik stonků a jsou označovány jako stonková skvrnitost (stem mottle).

Povrchové a vnitřní nekrózy hlíz po infekci TRV z půdy

Projev nekrózy na povrchu hlíz po primární infekci TRV z půdy

Nekrózy v dužnině (spraing) po primární infekci TRV z půdy

2. V hlízách se tvoří nečetné hnědé skvrny a virus lze izolovat (M-typ). Přechodné žluté vlnky (chevrons) jsou občas pozorovány na několika lístcích a stoncích a virus lze detekovat ve všech listech a stoncích odrůd, které jsou k infekci tolerantní.

3. Některé odrůdy jsou rezistentní k infekci a nelze pozorovat žádné příznaky ani virus detekovat v rostlinách či hlízách.

VÝZNAM

Infekce může značně zhoršit kvalitu hlíz vnímavých odrůd.

PŘENOS

Vektorem viru je více druhů hádčátek rodu *Paratrichodorus* a *Trichodorus*. Virus může být ve vektorech infekční řadu měsíců, nikoliv však přes jejich svlékání.

DIAGNÓZA

- **Sérogická** detekce je nespolehlivá z důvodů značné diverzity složení proteinů
- **Indikátorové rostliny** (*Chenopodium spp.*, *Phaseolus vulgaris*) reakce v závislosti na izolátu může být rozdílná. NM izoláty, které netvářejí částice jsou špatně přenášeny mechanickou inokulací.
- **Molekulární hybridizace** (založená na RNA-1) a **RT-PCR**.

HOSTITELÉ

Velmi široký okruh kulturních a okrasných rostlin, včetně plevelů.

ROZŠÍŘENÍ

Celosvětové, převážně však na lehkých půdách vhodných pro život specifických vektorů, jejich výskyt u nás dosud nebyl prokázán.

Ohraničené mozaikové příznaky na sekundárně infikovaných listech TRV

Přechodné mozaikovitě příznaky na listech sekundárně infikovaných rostlin

Příznaky sekundární infekce TRV na hlízách

POZNÁMKA K SOUČASNÉ EPIDEMIOLOGICKÉ SITUACI.

Uplatňováním systému bezvirového šlechtění, včetně postupů rychlého rozmnožování ozdravených explantátových kultur a systematickou laboratorní kontrolou, se výrazně zredukoval výskyt zejména virů se slabou manifestací příznaků onemocnění. Došlo k tomu zejména u výchozích a základních šlechtitelských ale i množitelských materiálů, kde v posledních letech např. PVA, PVM a PVX se vyskytují zcela ojediněle.

Obdobná situace je u většiny výchozích šlechtitelských materiálů též pokud se jedná o PVS, kde však v důsledku jeho dlouholeté tolerance a při masivním výskytu zdrojů virové infekce v okolních porostech, dochází k opětovné rychlé reinfekci a postupnému vyššímu zamoření materiálů. V důsledku jeho převažující latence je eradikace v následujících množitelských stupních neproveditelná.

Významně byl v posledních letech potlačen i výskyt PLRV, který ve vyšším podílu přetrvává pouze u několika odrůd.

Naopak nadále nepříznivá je situace u PVY, který zejména v důsledku masivního, celosvětového výskytu nových rekombinantních kmenů se slabší vizuální reakcí rostlin a silného infekčního tlaku, v řadě posledních ročníků jednoznačně dominuje.

Epidemiologická situace u PMTV je v důsledku jeho lokálního výskytu u nás zatím méně významná, výskyt TRV na bramboru u nás nebyl dosud jednoznačně potvrzen. Popisy příznaků infekce bramboru těmito viry jsou zde uvedeny pro jejich možnou záměnu s některými infekcemi běžně se vyskytujícími viry uvedených v předchozích kapitolách.

**VÝZKUMNÝ ÚSTAV
BRAMBORÁŘSKÝ
HAVLÍČKŮV BROD**

Řada PRAKTICKÉ INFORMACE – HLAVNÍ VIROVÉ CHOROBY BRAMBORU V ČR.

Vydaly: Výzkumný ústav Bramborářský Havlíčkův Brod, s. r. o.

a Poradenský svaz „Bramborářský kroužek“,
Dobrovského 2366, CZ-580 01 Havlíčkův Brod.

Číslo 49, vydání první. Náklad 1 000 výtisků.

Obrázky: autor, Jiří Trachtulec a archivy VÚB

Grafická úprava Jiří Trachtulec. Tisk Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

Zpracováno s podporou projektu „Trvale udržitelné systémy produkce kvalitních
brambor“ RO 0713.

ISBN 978-80-86940-55-7

www.vubhb.cz